

BİR TÜRK GÖSTERGEKÜRE ALANI OLARAK TÜRK DÜNYASI DESTAN MOTİFLERİ

EPIC MOTIFS OF THE TURKISH WORLD AS A TURKISH SEMIOSPHERE

Nilgün ÇELİK* - İlknur BAYRAK İŞCANOĞLU**

ÖZ: İçerisinde kültüre ait semboller, simgeler, dil gibi öğelerin yer aldığı göstergebilimsel bir alanı ifade eden göstergeküre, özellikle bellek ürünü olarak görülen metinlerin anlamlandırılmasında önemli bir yere sahiptir. Bünyelerindeki Türk kültürüne ait kültürel anlamların varlığı, kodlar ve çeşitli sembolleri ile Türk dünyası destan metinleri bu çalışmada Türk kültürüne ait bir Türk göstergeküresi olarak ele alınmıştır. Farklı coğrafyalarda yüzyıllar boyunca devam ettirilen, Türk kültürüne ait kültürel etkileşimin ve iletişimin devam ettirilmesini sağlayan bir tür olarak Türk dünyası destanları özellikle benzer motifleri ile Türk düşünce ve algısının göstergesi olarak dikkat çekmektedir. Bu çalışmada Türk dünyası destanlarında ortak motifler olarak dikkat çeken çocuksuzluk motifi, alp kadın motifi, rüya motifi, formülistik sayı motifi, at motifi, kurt motifi, ışık motifi kültür göstergebilimci Yuri Lotman'ın göstergeküre kavramı çerçevesinde anlamlandırılmaya ve Türk'e özgü bir düşünüş ve algı olarak açıklanmaya çalışılmıştır. Bu sebeple Türk dünyası destan metinlerindeki ortak motiflerin tespiti için alan yazın taranmış ve alan yazındaki bulgular çözümlenmiş, betimlenmiş ve yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kültür Göstergebilimi, Göstergeküre, Türk Dünyası, Destan, Motif

ABSTRACT: The semiosphere, which refers to a semiotic area in which elements such as symbols, icons and language belonging to culture take place, has an important place especially in the interpretation of texts seen as memory products. In this study, Turkish world epic texts with the presence of cultural meanings, codes and various symbols belonging to Turkish culture are considered as a Turkish semiosphere belonging to Turkish culture. As a genre that has been continued for centuries in different geographies and ensures the continuation of cultural interaction and communication of Turkish culture, the epics of the Turkic world draw attention as an indicator of Turkish thought and perception, especially with similar motifs. In this study, the motif of childlessness, the motif of the alpine woman, the dream motif, the formulaic number motif, the horse motif, the wolf motif, the light motif which attract attention as common motifs in the epics of the Turkic world, are tried to be interpreted within the framework of cultural semiotician Yuri Lotman's semiosphere concept and the common epic motifs of the Turkic world are tried to be explained as a Turkish-specific thinking and perception. For this reason, the literature was scanned to identify common motifs in the epic texts of the Turkish world, and the findings in the literature were analyzed, described and interpreted.

Keywords: Cultural Semiotics, Semiosphere, Turkish World, Epic, Motif

* Başkent Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Doktora Programı Öğrencisi/Ankara- nilbursa@hotmail.com (Orcid: 0000-0001-8745-327X)

** Doç. Dr.-Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı/Ankara- ilkcan04@hotmail.com (Orcid: 0000-0002-2849-4992)

Giriş

Göstergeköre kavramı, Rus göstergebilimci Yuri Lotman tarafından geliştirilen ve kültür bilimleri alanında önemli bir yer edinen bir terimdir. Lotman'ın göstergeköre kavramı, Vladimir Vernadsky'nin biyosfer kavramına benzerlik göstermekte ve bu kavramın bir uzantısı olarak ortaya çıkmaktadır. Biyosfer, canlı maddenin ve yaşamın devamlılığının bir araya geldiği bir alanı ifade ederken göstergeköre, dillerin varlığı ve işleyişi için gereken göstergebilimsel bir alanı temsil etmektedir (Lotman,1990: 125). Bu iki kavram arasındaki benzerlik, yaşamın devamlılığını sürdüren biyosferin yanı sıra göstergekörenin de dilin varlığını sürdürmesine ve kültürü etkilemesine odaklanmasıdır. Lotman'ın çalışmalarında öne çıkan göstergeköre kavramı, bireylerin yaşamlarını ve kültürel deneyimlerini anlamlandırmak için kullandıkları sembollerin, simgelerin ve dilin birlikteliğini, bir kültürün içindeki göstergebilimsel alanı ifade etmektedir (Lotman, 1990: 123). Bu alan bir toplumun semboller, simgeler, dil ve diğer göstergebilimsel öğeler aracılığıyla iletişim kurduğu bir alandır. Bireyler, bu göstergeköre içinde yaşamlarını anlamlandırmakta, kültürleriyle etkileşime geçmekte ve kendilerini çevreleyen sembolik dünyayı deneyimlemektedir.

Göstergeköre, önceden var olan ve dillerle sürekli etkileşim hâlinde olan bir mekân olarak tanımlanmaktadır. Dil, göstergeköre içinde var olmakta ve bu alan içinde şekillenmektedir. Dilin ve kültürün sürekli bir etkileşim içinde olduğu, göstergekörenin bu dinamik süreçte önemli bir rol oynadığı vurgulanmaktadır (Lotman, 2005:210). Göstergeköre; kültürün semboller, anlamlar ve dil aracılığıyla nasıl evrildiğini ve sürekli değiştiğini gösteren bir çerçeve sunmaktadır. Lotman'ın göstergeköre kavramı, dilin ve kültürün evrimleşen süreçlerini anlamak, açıklamak ve çözümlmek için önemli bir anlam alanıdır. Her birey, kültürün göstergekörede yer alan sembollerinin etkisi altında kendi yaşam öyküsünü inşa etmektedir. Bu göstergeköre, toplumun ortak sembolik dilini ve anlam sistemini içermektedir. Bireyler, bu göstergebilimsel alandan beslenerek dünya ile ilişkilerini kurmakta ve anlam yaratmaktadır.

Göstergeköre kavramı, Lotman (1990: 121-214)'ın eseri "*The Universe of Mind*" içinde yer alan, ikinci bölümde incelenen bir kavramdır. Göstergeköre, geniş bir konu yelpazesini kapsayarak belirli bir belirsizliği ifade etmektedir. Bir göstergeköre, somut bir coğrafi topolojiye sahip olan bir şehir olabilir. Ancak aynı zamanda göstergeköre; bir mitin ana karakterleri, olay örgüsü, mekânının karakterleri gibi soyut ve metaforik bir mekânı da temsil edebilir. Lotman'ın çalışmalarında göstergekörenin bu geniş kapsamı sembolizm, mitoloji ve edebiyat gibi farklı disiplinler arasında anlamın nasıl oluştuğunu anlamak için kullanılmaktadır. Lotman; göstergekörenin içindeki olay örgülerini, karakterleri ve ilişkileri inceleyerek kültürel anlamın nasıl üretildiğini ve iletişim kurulduğunu anlamaya çalışmaktadır. Bu kapsamlı yaklaşım, göstergekörenin sadece fiziksel bir mekânı değil, aynı zamanda bir kültürün, toplumun ve dilin içinde nasıl var olduğunu ve evrildiğini anlamak için kullanılmaktadır.

Göstergeköre, Lotman'ın kültür göstergebilimi çerçevesinde sembollerin, metinlerin ve göstergelerin karmaşıklığını ve etkileşimini anlamak için güçlü bir araç olarak hizmet etmektedir.

Lotman'ın göstergeköresi, göstergebilimsel alan ve kültür terimleri arasındaki ilişkiyi karmaşık ve karşılıklı bir bağlamda içerir. Bu kavramlar arasındaki ilişki; kültürlerin, göstergebilimsel alanların ve göstergekörelerin benzer topolojik özelliklere sahip olmaları ve aynı zamanda birbirleriyle etkileşim içinde olmaları üzerine kurulmuştur (Lotman, 1990: 125). Göstergeköre kavramı; kültürdeki sürekli değişim ve etkileşimi vurgulayarak kültürlerin dinamik yapısının anlaşılmasına da yardımcıdır. Yani göstergeköre kavramı, bireylerin kültürel bağlamda anlam inşa etmelerini, semboller aracılığıyla iletişim kurmalarını ve kültürel birimler arasında etkileşimde bulunmalarını anlamak için kullanılan önemli bir teorik çerçevedir. Çünkü insanlar; göstergekörenin içinde kodlar, semboller ve dil gibi birçok unsur barındıran bir evrenle etkileşim kurarak çeşitli anlamlar üretmekte ve kültürel iletişim sağlamaktadırlar. Lotman (1990: 207) 'ın göstergeköre modeli, kültürün soyut ve sembolik yapısını vurgulamakta ve kültürün sadece fiziksel mekânlarla sınırlı olmadığını, aynı zamanda düşünsel ve sembolik bir düzlemde de var olduğunu göstermektedir. Böylece Lotman'ın göstergebilimsel alan olarak kültür modeli, kültürel olguları anlamının ve açıklamanın yeni bir perspektifini sunmaktadır. Göstergeköre, bireyin zihin küresini oluşturan ve evrenin metinsel anlamını ilişkilendirdiği bir yapıdır. Bu yapı, bireyin iç dünyasını şekillendirmektedir ve bellek ile sürekli bir ilişki içindedir. Bireysel, toplumsal ve kültürel belleğe ait kodlamalar, göstergekörenin sürekliliğini sağlamaktadır. Bu kodlamalar, hatırlama süreçlerini belirlemektedir ve insanları çepeçevre saran metinsel bağdaşıklığı oluşturan göstergekörenin ürünüdür.

1. Göstergeköre, Metin ve Türk Dünyası Destan Metinleri

Dilin karmaşıklığı ve anlam oluşturma süreçleri, dilbilim ve göstergebilim alanlarında incelenen önemli kavramlardan biri olan "göstergeköre" ile yakından ilişkilidir. Göstergeköre; bir dilin içindeki unsurların, seslerin, harflerin ve kelimelerin bir araya gelerek anlam oluşturduğu sistemleri ele almaktadır (Lotman, 1990: 125). Diğer taraftan, metinler, dilin iletişim aracı olarak kullanıldığı temel birimlerdir ve yazılı, sözlü, görsel veya karma formatta ortaya çıkabilen, dilin anlamını taşıyan yapı taşları olarak işlev görmektedir. Edebi metinlerden bilimsel yazılara, teknik belgelere kadar birçok farklı türdeki metinler, dilin çeşitli kullanım biçimlerini ve iletişim amaçlarını yansıtmaktadır. Dil bilimsel, kültürel ve anlamsal açıdan metinlerin incelenmesi, dilin zenginliği ve iletişim gücünün anlaşılmasına katkı sağlar. Bir metnin anlamının bağlam içinde değerlendirilmesi, dilin iletişim süreçlerindeki rolünü daha bütünlük kazanarak ortaya çıkarmaktadır.

Lotman (1990: 20)'a göre, belleğin ürünü olan gelenek her zaman metin olarak belirginleşmekte, bu da göstergükürenin metin odaklı olduğunu göstermektedir. Lotman (1990: 20)'a göre bir eserin anlamı, içsel metinsel yapının ve dışsal kültürel yapıların yapıcı gerilimi içinde belirlenmektedir. Metinsel yapının birincil dizgesi dilsel iken dışsal kültürel yapının ikincil dizge ise dil dışı öğelerdir ve bu dil dışı gösterge dizgeleri sosyal, dinsel ve estetik öğeler barındırır. Bu ikincil gösterge dizgeleri, kültüre bağlı olarak yoruma dayalıdır (Dindar, 2012: 114). Metnin içerisindeki ikincil öğeler kültür dairesi çerçevesinde anlamlandırılabilir. Bu da anlam evreni göstergüküre ile mümkündür. Göstergüküre, kültürel iletişimin sağlandığı bir alan olarak dikkatleri üzerine çekmektedir. Göstergubilim, metin merkezli çalışmalarda binlerce yıllık birikimin ve deneyimlerin sembol ve simgelerini merkeze alır ve bu sembollerin üretimlerini, zihin kodlamalarını ve anlam alanlarının incelemelerini içerir (Çelepi, 2023: 62).

Toplumlar dünyayı kendi kültürü etrafında anlamlandırmaktadır ki göstergüküre de bir kültürel anlam alanıdır ve bu alan içerisindeki semboller ve kodlar ile her şeye nüfuz eden, sosyal yaşamı mümkün kılan bir anlam evrenidir (Çelepi, 2023: 61). Kültürel anlam alanı olarak dilsel bir dizge olan edebî metinler de göstergükürenin inşasındaki göstergeleri barındırarak kültürel belleği aktarmanın ve inşa etmenin bir aracı olarak işlev görmektedir ve oluşturuldukları kültüre dair bünyelerinde kodlar barındırmaktadır. İşte bünyelerindeki kültüre ait bu kodlarla edebî metinler, kültürel anlamın kuşaktan kuşağa aktarılmasında kritik rol oynamaktadır.

Lotman (1990: 25), metinlerin kültürün yoğunlaştırılmış hâli olduğunu savunmaktadır. Bu yoğunlaştırılmış hâlleriyle metinler, sadece temsil işlevi görmekle kalmaz, aynı zamanda bir kültürün değerlerini taşıyan araçlar olarak işlev görmektedir. Metinler, kültürel değerleri ifade etme ve iletmeye hizmet ederken aynı zamanda bu değerleri yoğun bir şekilde içselleştiren araçlardır. Lotman'ın göstergüküre kavramı, belleğin ürünü olan geleneklerin her zaman metin olarak belirginleştiği ve bu nedenle göstergükürenin metin odaklı olduğu temel bir prensibe dayanmaktadır. Bu anlayışla bünyesinde Türk kültürüne ait kültürel anlamların var olduğu, kültüre ait kodlamaların çeşitli semboller ile yer aldığı ve farklı coğrafyalarda olursa dahi kültürel iletişimin devamının sağlandığı bir tür olarak destan metinleri de Türk kültürünün önemli ürünleri arasında yer almaktadır.

Destanlar, göstergükürede tarihsel sürekliliğe destek olarak alan yaratmaktadır. Bu epik metinler, toplumun temel unsurlarını ve kolektif belleğini taşıyarak göstergükürenin genişlemesine katkıda bulunmaktadır. Destanlar, kültürün ortak hafızasını güçlendirmekte ve göstergükürenin içindeki anlam alanlarını zenginleştirmektedir. Destanlar, sadece bir dilin sözcüklerinden ibaret değildir; aynı zamanda derin anlamlar, öğretiler ve toplumsal normlar içermektedir. Destanlar, bir kültürün ortak hafızasını

güçlendirmekte ve bu hafıza sayesinde toplumun geçmişini, kahramanlıklarını ve deneyimlerini gelecek kuşaklara aktarmaktadır. Göstergelere içinde destanların rolü, semboller aracılığıyla kültürel anlamları iletmek ve bu sayede toplumsal iletişimi sürdürmek olarak öne çıkmaktadır.

Destanlardaki ortak hafıza, süreklilik ve sembolleştirme kabiliyeti, destanların kültürel bellekteki kodlamalarını üstlenmekte ve bu durum destanların en temel birimleri olan motiflerle sağlanmaktadır. Her toplumun sahip olduğu kültür, o toplumun mantalitesini yansıtmaktadır (Aktulum, 2014: 281). Bu epik metinler de dilin ötesine geçerek Türk toplumunun dünya görüşünü, değerlerini ve kolektif bilincini aktaran güçlü semboller olarak dikkat çekmektedir. Her kültürün belirli kodlar ve öğretilerle şekillendiği düşünüldüğünde bir toplumun kültürünü benimsemek, bu kodların öğrenilmiş olduğu ve kuşaktan kuşağa aktarıldığı anlamına gelmektedir (Civelek ve Türkay, 2020: 782). Bu bağlamda destanlar, içerisinde olduğu kültür dairesine ait birtakım kodlar barındırmaktadır. Bu kodlar; destanlar aracılığıyla anlatılan olaylarda, kahramanlıklarda, yaşam felsefesinde ve toplumsal normlarda kendini göstermektedir.

Destanlar; bir toplumun geçmişini, değerlerini ve deneyimlerini aktaran araçlar olduğu için bu metinler içindeki kodlar, Türk kültürünün derinliklerine dair önemli bilgiler içermektedir. Destanlar, içerisinde değerleri, tarihsel olayları ve toplumun yaşadığı sosyal hayatı konu edinmelerinden dolayı manevi değeri yüksek ürünlerdir (Turgunbayer, 2007: 94). Türk destanları da sadece tarihî olayları değil, aynı zamanda toplumun dünya görüşünü, ahlaki değerlerini ve insan ilişkilerine dair normlarını da yansıtarak göstergelereyi zenginleştirmektedir. Bu bağlamda destanlar sadece bir dilin ifadesi değil, aynı zamanda bir kültürün ve toplumun ruhunu anlama açısından da önemli birer anahtardır.

Türk dünyası destanları; Türk kültürünü, dünyaya bakışı ve dünyayı algılayışı, değer yargılarını, millî hafızayı, sözlü tarihi yansıtmaları açısından önemli bir mirastır (Ata Yıldız, 2015: 13). Bünyelerindeki bu unsurları ile Türk dünyası destanları kültürel bellek ürünüdür ve geçmişin geleceğe taşınmasına olanak sağlayan gelenek ürünleridir. Türk kültüründe destancılık geleneği yüzyıllar boyunca varlığını korumuştur. Bu gelenek ile Anadolu'da, Azerbaycan, Gagavuz, Kırgız, Kazak, Karakalpak, Başkurt, Özbek, Uygur, Kırım Tatar, Hakas, Çuvaş, Şor, Tıva, Saha (Yakut), Nogay ve daha nice Türk boylarında karşılaşılır. Büyük bir hacme sahip Türk Dünyası destancılık geleneğinde destanların oluşumu, icrası, icra edenleri açısından büyük ortaklıklar ve benzerlikler bulunmakla beraber her geleneğin de kendine özgü bir yapısı ve bu yapıyla ilgili adlandırmaları bulunmaktadır (Ata Yıldız, 2015: 19). Türk destanları içerisinde barındırdığı kültüre ait kodlar ve sembollerle Türk kültürünü derinlemesine yansıtan önemli araçlardır. Bugün Türk dünyası destanları arasında benzer yapılar ve ifadeler bulunması, Türk kültürünün zengin ve geniş bir anlam evrenine

sahip olduğunu göstermektedir. Bu durum, Türk kültürünün kendine özgü göstergeküre alanının, Anadolu'dan başlayarak Kırgız, Kazak, Hakas, Özbek, Tuva gibi farklı Türk topluluklarının destanlarında da kendini gösterdiğini işaret etmektedir. Bu benzerlikler, Türk kültürünün derinliğini ve çeşitliliğini anlamak açısından önemli bir fırsat sunmaktadır. Farklı coğrafyalardaki Türk toplulukları arasındaki kültürel etkileşim, destanlar aracılığıyla ifade bulmakta ve bu da Türk göstergeküre alanını daha da zenginleştirmektedir. Bu bağlamda, Türk kültürüne ait anlam evreni, destanlar aracılığıyla farklı bölgelerde yaşayan Türk toplulukları arasında bir kültürel bağ kurmakta ve bu bağın sürdürülmesine katkıda bulunmaktadır.

Lotman'a göre her toplumun farklı kültürel özellikleri ve kendine özgü bir anlam evreni bulunmaktadır. Anlam evreni olarak Yuri Lotman'ın göstergeküresini oluşturan bazı bileşenleri vardır. Değerler, semboller, gelenekler ve tarih göstergeküreye ait bileşenlerdir (Tekin ve İşeri, 2023: 250). Bir göstergeküre alanı olarak Türk Dünyası destanları da Türk kültürüne ait bir anlam evreni olarak bünyesinde aynı şekilde değerleri, sembolleri, gelenekleri ve tarihi barındıran bir göstergeküredir. Bu destanlar, ilk olarak bünyelerindeki değerler aracılığıyla toplumun ahlaki ve kültürel önceliklerini ifade etmektedir. Kahramanlık, dürüstlük, sadakat gibi evrensel değerler destanların temel yapı taşlarından. Semboller ise görsel, işitsel veya yazılı olarak ifade edilen ve toplumun ortak anlamlandırmasına sahip olan unsurları içermektedir. Destanlarda geçen mitolojik figürler, tarihî olaylar veya doğayla ilgili semboller, toplumun kolektif bilincini derinlemesine etkilemektedir. Gelenekler, destanlar aracılığıyla anlatılan hikâyelerde ve kahramanlıklarda yankı bulmakta, toplumun sosyal yapısını ve geçmişle olan bağlarını ifade eden önemli bir bileşen olarak öne çıkmaktadır. Aynı zamanda destanlar, tarihî olayları anlatarak toplumun tarihî bilincini güçlendirmekte ve göstergekürenin zaman içindeki sürekliliğine katkıda bulunmaktadır. Türk Dünyası destanları, bu bileşenleri bir araya getirerek hem Türk kültürünün zenginliğini ortaya koymakta hem de Türk toplulukları arasında ortak bir kültürel bağın sürdürülmesine katkıda bulunmaktadır.

2. Bir Göstergeküre Bileşeni Olarak Türk Dünyası Destanlarında Semboller

Türk Dünyası destanları, göstergekürenin temel anlam bileşenlerinden biri olan sembolleri bünyesinde barındırarak Türk kültürünün ortak anlam evrenini zenginleştirmektedir. Türk destanlarındaki ortak motifler, göstergekürenin anlam dolu sembollerini oluşturmakta ve bu semboller; Türk kültürünün kökleri, mitolojisi ve tarihî dokusunu yansıtan önemli öğelerini barındırmaktadır. Türk topluluklarının farklı coğrafyalarda varlığını sürdürmelerine rağmen Türk destanlarında ortak bulunan semboller sayesinde kültürel iletişim alanları devam etmiş ve aralarında ortak bir anlam alanı sağlanmıştır.

2.1. ocuksuzluk Motifi

Türk dnyası destanlarında çok çeşitli motif örnekleri ile karşılaşılır özellikle ortak motifler arasında çocuksuzluk motifi, başkahrmanın soylu bir aileden gelmesi motifi, alp kadın motifi, ad koyma motifi, rya motifi, formülistik sayı motifi, at motifi, kurt motifi (Turgunbayer 94-100; Demirel, 2015: 14-18) gibi motifler yer almaktadır. Yine aynı şekilde ışık motifi, aa motifi, sihir motifi de Türk dnyası destanlarında görülen ortak motiflerdendir (Yardımcı, 2007: 53-59). Türk Dnyası destan metinlerinde benzer ve ortak şekilde görülen destan motifleri; bünyelerinde Türk tarihinden izler taşıması, Türk yaşayışından örnekler sunması sebebiyle bir toplumsal bellek ürünü, Tk kültürüne dair düşünüş biçimi, geçmişin ürünü ve geleneğin hatırlatıcısı durumundadır.

Türk destanlarında "ocuksuzluk motifi" ile kahramanın dnyaya gelişinin genellikle olağanüstü şartlarda gerçekleşmesi şeklinde karşılaşılmaktadır. Bu motif, destanlardaki kahramanların doğumlarına dair vurguyu oluşturmaktadır (Yıldız, 2009:76). Dede Korkut Hikâyeleri'nde Dirse Han Oğlu Boğaç Han'ın hikâyesi, Türk kültüründe önemli bir yer tutan ve değerleri aktaran epik bir destandır. Boğaç Han; kahramanlık, hüner ve erdemli olma gibi nitelikleriyle ön plana çıkarken Boğaç Han'ın, Bayındır Han'ın düzenlediği toylarda hürmet görmemesi, hikâyenin önemli bir çatışma noktasını oluşturmaktadır (Ergin, 2008: 80-81). Dirse Han'ın çocuksuzluk sebebiyle hürmet görmemesi, destanın derinliklerine kök salmış olan Türk kültüründeki aile ve soy kavramlarına dair önemli bir toplumsal algıyı yansıtılmaktadır.

Boğaç Han, soyunu srdrememenin getirdiği toplumsal baskı ve itibar kaybıyla yüzleşmektedir. Eşi, ocuk sahibi olabilmek için Tanrı'dan yardım dilemenin yollarını aktarırken geleneksel Türk toplumunda ailenin önemini ve soyun devamını sağlama sorumluluğunu da vurgulamaktadır. Eşinin önerdiği ritüel, sadece biyolojik bir ocuk sahibi olma arzusunu değil, aynı zamanda bir lider ve bey olarak toplum içinde itibar kazanma çabasını yansıtılmaktadır. Dirse Han, çadırını yeryüzüne dikerek at, aygır, deve ve koç keserek zenginlik ve g sembollerini temsil etmektedir. İ ve Dış Oğuz beylerini bir araya getirerek toplumsal dayanışma ve liderlik yeteneklerini göstermektedir. A görsen doyor, çıplak görsen donat prensibi, cömertlik ve yardımseverliği vurgulamaktadır, bu da toplumsal ilişkilerde adalete ve paylaşıma vurgu yapmaktadır.

Hikyenin temelinde, ocuk sahibi olmanın ötesinde toplumsal sorumluluklar, liderlik vasıfları ve ahlaki değerlerle ilgili derin anlamlar bulunmaktadır. Bu; Türk kültüründe aile, liderlik ve toplumun birlik ve beraberliği gibi temel kavramlara dair zengin bir gstergekre oluşturmaktadır.

Dede Korkut Hikâyeleri'nde Kam Pre'nin Oğlu Bamsı Beyrek boyunda Pay Pre Bey'in dile getirdiği ocuk sahibi olma isteği (Ergin, 2008: 116-153) ve Oğuz beylerinin duaları, gstergekre kavramı bağlamında

önemli bir sembolizmi yansıtmaktadır. Bu hikâye; Türk kültüründeki soy ve aile değerlerini, liderlik vasıflarını ve toplumsal dayanışmayı anlatarak göstergeküre içinde zengin bir anlam alanı oluşturmaktadır. Pay Püre Bey'in yürekten dökülen gözyaşları ve Oğuz beylerinin Tanrı'ya yaptığı dua, soyun devamını sağlama arzusuyla birlikte aile ve liderlik kavramlarına vurgu yapmaktadır. Bu, göstergeküre içinde aile bağlarının ve soyun önemini vurgulamaktadır. Pay Püre Bey'in çocuğu olmaması, toplum içindeki itibarını ve liderlik pozisyonunu etkilemiştir. Oğuz beylerinin duaları, soyun devam etmesi ve liderlik için Tanrı'dan yardım istemeyi temsil etmektedir. Bu dua, Türk kültüründe Tanrı'ya olan güveni, dayanışmayı ve ortak değerleri ifade etmektedir. Pay Piçen Bey'in, bir kız evlat sahibi olması için Oğuz beylerinden dua etmelerini istemesi, hikâyenin ahlaki ve toplumsal yönünü güçlendirmektedir. Bu durum, Türk toplumundaki cinsiyet rollerine ve aile yapısına dair göstergeküre içindeki normları yansıtmaktadır.

Pay Piçen Bey'in kızını, Pay Püre Bey'in oğlu ile beşik kertmesi yapma niyeti, aileler arasındaki bağları güçlendirmeyi ve liderlik vasıflarının soydan soy aileye aktarılmasını simgelemektedir. Hikâye, geçen zaman içinde doğan çocukların birbirlerinden yetenekli olmaları, at binme, av avlama ve güreşte ustalıklarıyla göstergeküre içinde liderlik, beceri ve geleneksel değerleri temsil etmektedir. Bu olaylar, Türk kültürünün köklerine, liderlik kalıplarına ve aile değerlerine yapılan bir vurgu olarak göstergeküre içinde derin anlamlar taşımaktadır.

Manas destanındaki Cakıp Han'ın çocuk sahibi olma arzusu ve bu konudaki ritüeller (Çobanoğlu, 2010: 15), Türk toplumundaki geleneksel inançları, aile değerlerini ve liderlik rolünün soy üzerindeki etkilerini yansıtarak göstergeküre içinde zengin bir anlam alanı oluşturmaktadır. Cakıp Han'ın çocuk sahibi olamamasının sebepleri olarak eşinin evliya mezarına gitmemesi ve kaplıcalarda gecelememesi belirtilmektedir. Bu unsurlar, göstergeküre içinde geleneksel Türk kültürünün inançlarına ve ritüellerine dair kodları temsil eder. Evliya mezarlarına ziyaret, doğurganlık ve şifa arayışını simgelemektedir (Uslu, 2019: 213). Kaplıcalarda geceleme de doğurganlık ve sağlığın korunmasıyla ilgili inançları ifade etmektedir. Cakıp Han'ın eşinin belirttiği nedenlerle çocuğu olmaması üzerine yapılan ritüel, göstergeküre içinde soyun devamı ve liderlikle ilgili önemli değerleri simgelemektedir. Sadak bağlatmak, doğaüstü güçlere ve evliyalara başvurmak, soyun devamını sağlamak ve lider olarak güçlenmek için yapılan geleneksel bir adımdır. Bu ritüel, göstergeküre içindeki kültürel ve dinî sembollerle birleşerek Türk kültürünün derinliklerine uzanan anlam katmanlarını oluşturmaktadır.

Özbek Türklerinin önemli destanlarından Alpamiş'ta, zengin ve şah olan iki kardeşin çocuk sahibi olamamaları, toplum içindeki itibarlarını etkilemiştir. Bu durum, göstergeküre kavramı bağlamında çocuk sahibi olmanın toplum içindeki değerlerle, itibarla ve manevi isteklerle nasıl bağlantılı olduğunu göstermektedir. Alpamiş destanındaki Bayböri'nin

teklifi, Şahımerdan Pir'in bahçesindeki bir ritüeli içermekte ve bu ritüel aracılığıyla çocuk sahibi olmayı amaçlamaktadır (Yoldaşoğlu, 2000: 26). Bahsedilen bahçede kırk gün geceleyen kişinin muradına ermesi, çocuk dileme, devlet ve iman gibi önemli isteklerin gerçekleşmesi ile bağlantılıdır. Bu, göstergelere içinde manevi ve toplumsal değerlerin bir araya geldiği bir ritüeli simgelemektedir. Şahımerdan Pir'in bahçesine gitmek ve orada kırk gün geceleme, sadece fiziksel bir yolculuğu değil, aynı zamanda manevi bir arayışı ve dileği temsil etmektedir. Toplum içinde çocuk sahibi olamamanın getirdiği sosyal baskıları aşmak ve bu durumu düzeltmek amacıyla bu ritüeli yerine getirmek, göstergelere içinde aile, toplum ve maneviyat kavramlarının birleşimini simgelemektedir. Baybörü'nin teklifi, göstergelere içinde çocuk sahibi olma arzusunun yanı sıra toplumun etik ve manevi değerlerine uygun bir çözüm arayışını temsil etmektedir. Bu ritüel; çocuk sahibi olmak isteyen bireylerin, toplumun değerlerine uygun hareket etmeleri ve maneviyatlarını güçlendirmeleri açısından önemli bir sembolizmi yansıtmaktadır.

Altay destanı Közüyke, göstergelere kavramı bağlamında sembolik anlamlar taşıyan unsurlar içermektedir. Destandaki dişi maral, çocuk sahibi olma temennisini ve bu arzusunun gerçekleşmesini simgelemektedir. Destanda aynı anda avlanan iki komşu ülke kağanı, geç yaşta çocuk sahibi olacaklarının müjdesini dile gelen bir dişi maraldan öğrenmektedirler (Yıldız, 2009 :82). Destandaki bu durum kağanların doğacak çocuklarının kaderini birbirine bağlamakta ve toplumsal bir birlikteliği temsil etmektedir. Dişi maralın dile gelip konuşması, doğan çocuklarla iletişim kurarak kağanlara haber vermesi, destanın doğaüstü ve mitolojik unsurlarını yansıtmaktadır. Bu olaylar, göstergelere içinde toplumsal değerlerin ve beklentilerin doğa ve mitoloji ile nasıl etkileşimde olduğunu göstermektedir. Dişi maralın konuşması, doğan çocukların özel ve kutsal bir varlık olduğunu, toplum için önemli bir misyon taşıdığını vurgulamaktadır. Közüyke Destanı'ndaki dişi maralla ilgili gelişen bu durum; Altay kültürünün mitolojik, ahlaki ve toplumsal boyutlarını göstergelere içinde derinleştirmektedir. Doğa, mitoloji ve insanlar arasındaki ilişkiler, bu destanın sembolizmiyle birleşerek zengin bir anlam katmanı oluşturmaktadır.

Başkurt destanı Alpamişa, Közüyke destanında olduğu gibi çocuk sahibi olamayan hükümdarlar, olağanüstü doğum ve büyüme olayları üzerinden göstergelere içinde zengin bir sembolizm sunmaktadır. Alpamişa'nın doğumu, olağanüstü büyüme sürecindeki ay büyümesini günde büyüyüp, yıl büyümesini ayda büyüyüp, bir günlükken yürüyüp, ikinci günde sokağa çıkıp çocuklarla koşuşup, atlayıp oynamaya başlaması (Ergun ve İbrahimov, 2000: 249) şeklindeki olağanüstü durumlar, Alpamişa'nın doğaüstü bir varlık olduğunu ve önceden belirlenmiş bir kahramanlık misyonu taşıdığını vurgulamaktadır. Akkübek Han'ın sınıcısı tarafından Alpamişa'ya verilen ad, Alpamişa'nın güçlülüğünü ve yiğitliğini simgelemektedir. Bu ad, Alpamişa'nın kahramanlık özelliklerini ve güçlü

karakterini belirlemektedir. Alpamişa'nın çevresindeki olağanüstü yetenekleri, doğayla kurduğu güçlü bağ ve şanlı yiğitliği, Başkurt kültüründeki kahramanlık değerlerini temsil etmektedir. Alpamişa'nın usta avcı ve okçu oluşu, onun çok yönlü bir kahraman olduğunu göstermektedir. Bu özellikler, göstergelere içinde kahramanlık ideallerini ve toplumsal takdiri simgelemektedir. Alpamişa'nın güçlü, cesur ve yetenekli oluşu, kahramanlık ve liderlik özelliklerini temsil eden göstergelerdir. Başkurt Türklerinin destanı Alpamişa; doğaüstü olaylar, kahramanlık ve güç temalarını içererek Başkurt kültürünün değerlerini, mitolojik inançlarını ve toplumsal normlarını göstergelere içinde anlamlı bir şekilde yansıtmaktadır.

Başkurt destanı Kuziykürpes, çocuk sahibi olamayan bir karakter olan Karabay'ın yaşadığı zorlukları, yaşadığı olağanüstü olayları ve sonrasında gerçekleşen mucizeyi anlatarak göstergelere içinde zengin bir sembolizm sunmaktadır. Karabay'ın çocuk sahibi olamaması, toplumsal normlara göre bir eksiklik veya eksiklik hissi yaratmaktadır. Ancak destan, bu durumu olağanüstü olaylar ve kahramanlık üzerinden ele alarak Karabay'ın yaşamındaki dönüm noktasını vurgulamaktadır. Karabay'ın aslanı yenmesi ve bundan sonra "Karabay Batır" olarak anılması, kahramanlık ve güç temalarını içermektedir. Bu, onun toplum içindeki itibarını artırmaktadır. Karabay'ın düzenlediği toy, sürünün en semiz kısırağını fakirlere ikram etmesi, destandaki karakterin cömertliğini ve insan sevgisini göstermektedir. Destan içerisinde tanınmadık aksakallı ihtiyarın gelmesi ve Karabay'a çocuk müjdesini vermesi, destandaki olağanüstü doğumun habercisidir. Hz. Muhammet'in aracılığıyla Allah'a yapılan dua sonucunda gerçekleşen bu olay, destanın manevi boyutunu güçlendirmektedir. Aksakallı ihtiyarın gelmesi ve peygamberin müjdesi, Karabay'ın yaşadığı zorlu sürecin sonunda elde ettiği sevinç ve mucizeyi simgelemektedir (Ergun ve İbrahimov, 2000: 381). Bu, destanın göstergelerinde dinî ve manevi değerlerin önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir. Kuziykürpes destanındaki bu durum; toplumun değerleri, kahramanlık idealleri, cömertlik ve manevi inançları göstergelere içinde birleştirilerek Başkurt kültürünün derinliklerine ışık tutmaktadır.

2.2. Formulistik Sayı Motifi

Türk dünyası destanlarında ortak olarak görülen bir başka motif ise kırk sayısıdır. Kırk sayısının Türk kültüründe taşıdığı sembolik anlam, destanlarda derin bir şekilde işlenmiştir. Oğuz Kağan Destanı'nda Oğuz'un kırk günde gerçekleştirdiği eylemler, bu sayının kutsal bir nitelik kazandığını vurgulamaktadır (Küçük, 2013: 95). Kırk, sadece zamanla sınırlı kalmaz, aynı zamanda Oğuz'un etrafındaki olaylara da nüfuz etmektedir. Kırk kulaç yüksekliğinde direk dikmek veya kırk masa hazırlamak gibi eylemler, kırk sayısının destan kahramanının gücünü ve kudretini sembolize ettiği anlamlar içermektedir.

Dede Korkut, Manas, Battal Gazi, Danişment Gazi ve diğ er destanlarda ise kırk motifi genellikle kahramanın çevresinde toplanan kırk alp veya kırk erenleri temsil etmektedir. Bu kırk alp veya erenler, birlikte hareket eden, birlikte yaşayan ve birlikte savaş an bir güç birliğini simgelemektedir. Birlikte yaşayarak birlikte savaş ırlar ve kahramana destek olurlar. Bu kırk erenler, sadece fiziksel dünyada de ğ il, aynı zamanda görünmeyen, metafizik bir dünyadan gelerek kahramana yardım ederler. Bu durum, mistik öğelerle destanların zenginleştirilmesini sağlar ve göstergeküre içinde bir dizi sembolik anlam taşımaktadır. Görünmez âlemden gelen kırklar; destan kahramanının güçlenmesi, korunması ve zafer elde etmesi için kutsal bir güç kayna ğ ı olarak kabul edilmektedir. Bu motif, destan kahramanlarına manevi bir boyut katmaktadır. Bu şekilde, göstergeküre içinde kırk erenlerin varlığı, destan kahramanının hikâyesine derinlik katmaktadır.

Manas Destanı'nda bu motif özellikle Manas'ın o ğ lu Semetey'in Talas'ı geçerken düşmanlarıyla karşılaştığı zor anlarda ortaya çıkmaktadır (Mamay, 2010: 85). Semetey'in zor durumda oldu ğ u anda görünmez âlemden gelen kırk er, mistik bir yardım ve güç kayna ğ ı olarak kendini göstermektedir. Kırk sayısı, destan kahramanının etrafında bir kuvvet hâline gelerek ona manevi destek sağlayan mistik bir unsur temsil etmektedir. Kırk sayısının destanlardaki bu anlam ile kullanımı, kırk sayısının sadece sayısal de ğ il, aynı zamanda sembolik ve mitolojik bir önem taşıdığını göstermektedir. Türk destan geleneğinde kırk; zamanın ötesine geçen, güçlü bir anlam yüklenmiş kutsal bir sayı olarak ön plana çıkmaktadır.

2.3. Rüya Motifi

Manas Destanı'nda sıkça karşılaşılan rüya motifi, destandaki kahramanların kaderini ve gelecekteki olayları önceden görmelerini sağlayarak hikâyenin gelişimini yönlendiren önemli bir unsurdur. Rüyalar; Manas, Kanıkey, ve Almambet gibi kahramanlar için bir tür öngörü aracı olarak işlev görür ve onları yapacakları işlerde yönlendirmektedir (Camgırçiyeva, 1995: 44). Bu rüyalar, kahramanların görevlerini yerine getirirken karşılaşacakları zorluklara, stratejilere ve hatta diğ er karakterlere karşı alacakları önlemlere dair ipuçları sunmaktadır. Rüyalar, Manas Destanı'nda kahramanların misyonlarını anlamalarına ve doğru kararlar almalarına yardımcı olmaktadır. Rüyalar; kahramanların içsel dünyalarına, kaderlerine ve çatışmalarına bir pencere açar, bu da destanın derinliğini ve kompleksliğini artırmaktadır. Örne ğ in, Cakıp ve Çayırdı'nın Manas'ın doğuşunu rüyalarında görmeleri, Manas'ın gelecekteki rolünü ve kahramanlık öyküsünün temel taşlarını belirlemektedir.

Rüya motifi aynı zamanda kahramanların öngörü yeteneklerini ve doğaüstü bağlantılarını da vurgulamaktadır. Kahramanlar, rüyalar aracılığıyla gizli bilgilere ulaşmakta ve bu bilgiler, destanın kurgusal dünyasında gerçekleşecek olayları şekillendirmektedir. Rüya görme yetene ğ i, kahramanların sadece fiziksel güçleri de ğ il, aynı zamanda zihinsel

yetenekleri ve ruhsal bağlantılarıyla da donatıldığını göstermektedir. Sonuç olarak destanlardaki sıkça tekrarlanan rüya motifi, kahramanların kaderini anlamalarını sağlayan önemli bir araçtır. Rüyalar, kahramanların gelecekteki maceralarını öngörmelerine ve bu bilgileri kullanarak doğru kararlar almalarına yardımcı olmakta, böylece destanın epik ve mistik boyutunu güçlendirmektedir.

Manas Destanı'nda Kanıkey'in oğlu Semetey'in başına gelecek kötü olayları önceden sezen rüyalar görmesi, göstergebilim açısından bir sembolizm taşımaktadır. Rüyalar, gelecekteki tehlikeleri ve belaları öngörmek için kullanılan sembolik bir dil hâline gelmektedir. Kanıkey'in ve Ay Çörek'in bu rüyaları Semetey'e aktarması, göstergebilimde bir iletişim sürecini temsil etmektedir. Semetey'in karşısına çıkıp gördüğü rüyayı anlatarak (İnan, 1992: 156) onu uyarması, göstergebilimde sembollerin anlamını transfer etme eylemini yansıtmaktadır. Duygusal bir tonla ve hırçınca uyarıda bulunmak, rüyanın ciddiyetini ve gelecekteki tehlikeleri vurgulamaktadır. Semetey'in rüya ile ilgili uyarılara karşı nasıl tepki vereceği, göstergebilim açısından karakterin seçimleri üzerinden anlam kazanmaktadır. Manas Destanı'ndaki rüya motifleri, Lotman'ın göstergebilim teorisi bağlamında sembolik bir dil oluşturarak kahramanları gelecekteki olaylara karşı bilgilendirme ve hazırlama görevini üstlenmektedir. Rüyalar; göstergeküresi içinde iletişim, sembolizm ve karakter gelişimi açısından önemli bir rol oynamaktadır.

2.4. At Motifi

Türk destanlarında atlar; kahramanın gücünü, hızını ve cesaretini simgelemektedir. At, bir kahramanın kimliğinin bir parçası hâline gelmektedir ve genellikle destanlarda kahramanın sadık bir dostu olarak nitelendirilmektedir. Atın fiziksel özellikleri, kahramanın gücünü ve olağanüstü yeteneklerini vurgulamaktadır. Örneğin, Boz aygırlı Bamsı Beyrek ve Konur atlı Kazan Bey gibi ifadelerde atların özellikleri ön plana çıkmaktadır. Bu atlar; uzun boynu, geniş alınları, iri ve aydınlık gözleri, dik kulakları, geniş sağrıları ve uzun bacakları ile tasvir edilmektedir. Bu fiziksel özellikler, atların sadece bir ulaşım aracı olmanın ötesinde kahramanın güç ve yeteneklerinin bir yansıması olduğunu göstermektedir.

Saha Türklerine ait Er Sogotoh destanındaki sarı atın hikâyesi de atın sadece bir hayvan olmanın ötesinde, doğaüstü yeteneklere sahip bir varlık olduğunu göstermektedir (Ergun, 2013: 145-148). Atın, Sogotoh'u zorlandığı anda uçarak bir ırmağı geçmesi, atın olağanüstü gücünü ve kahramanın yardımına koşma kabiliyetini vurgulamaktadır. Bu tür hikâyeler, atların destanlardaki kahramanlar için sadece birer sıradan hayvan değil, aynı zamanda olağanüstü yeteneklere sahip birer destan karakteri olduğunu göstermektedir.

Battal Gazi'nin Aşkâr'ı ve Köroğlu'nun Kırat'ı gibi olağanüstü atlar, Türk destan geleneğinde önemli bir yer tutmaktadır ve bu atların özellikleri kahramanlık, sadakat ve doğaüstü güçlerle ilişkilendirilmektedir. Battal

Gazi'nin Aşkâr'ı, bir mağarada ruhtan şekillenmiş bir at olarak tasvir edilmektedir (Aslan, 1995: 29). Bu at; insan gibi konuşabilen, sahibini koruyan ve hatta havada uçabilme gibi özel yeteneklere sahip bir attır. Aşkâr'ın efsanevi nitelikleri, onun Âb-ı Hayat'tan içtiği ve bu sayede ölümsüzleştiği inancıyla bağlantılıdır. Âb-ı Hayat, mitolojik bir su olarak kabul edilmekte ve içenin ölümsüzleşmesine yardımcı olduğuna inanılmaktadır. Bu, Battal Gazi'nin atının olağanüstü yeteneklerini ve kahramanlığını vurgulamaktadır.

Köroğlu'nun Kırat'ı da benzer şekilde dikkat çeken bir at karakteridir. Kırat, insan gibi zeki ve anlayışlıdır. Bağdat'ta Köroğlu esir düştüğünde Kırat kör ve topal taklidi yaparak kimse tarafından beğenilmemek için çaba göstermektedir (Boratav, 1984: 68). Bu; atın sadece fiziksel bir varlık olmasının ötesinde, zekâ ve anlayışla donatılmış bir karakter olarak tasvir edilmesidir. Kırat'ın taklit yeteneği, sadakati ve zekâsı, Köroğlu'nun atının sadece bir ulaşım aracı olmanın ötesinde, onunla güçlü bir bağa sahip bir arkadaş olduğunu vurgulamaktadır.

Türk destanları içerisinde kahramanların atları, kahramanların karakterleriyle özdeşleştirilmiş ve destanlar içerisinde kahramanların atlarına önemli roller verilmiştir. Atlar sadece sıradan hayvanlar değil, kahramanların maceralarında ve yaşamlarında birer kilit figür olarak kabul edilmiştir. Göstergüküresel olarak ele alındığında at motifi ile böylece destanlara, epik ve mistik bir boyut eklenmiştir.

2.5. Alp Kadın Motifi

Lotman'ın göstergüküre kavramlarını kullanarak Türk dünyası destanlarındaki "alp kadın motifini" ele almak, destanlarda kadın kahramanın taşıdığı sembolizmin anlaşılmasına yardımcı olmaktadır.

Dede Korkut Hikâyeleri'ndeki alp kadın karakterler, Lotman'ın göstergibilim yaklaşımı çerçevesinde incelendiğinde geleneksel cinsiyet rollerini sorgulayan ve değiştiren bir motif sunmaktadır. Alp kadınlar, erkek yiğitlerle aynı güçlere sahip olmaları, kılıç kuşanmaları ve kara aygır binmeleri gibi geleneksel erkek kahraman özelliklerini taşımaktadır. Bu durum, göstergibilim açısından sembolik bir anlam taşımaktadır. Burla Hatun'un yanı sıra "Kam Büre Beg oğlu Bamsı Beyrek" hikâyesindeki Banu Çiçek, geleneksel cinsiyet normlarına meydan okuyan alp kadın karakterlerden biridir. Beyrek'in eş olarak aradığı kahraman bir kızı tercih etmesi, Lotman'ın "göstergüküre" kavramıyla ilişkilendirilebilir. Bu tercih, toplumsal normlara karşı çıkma ve alışılmışın dışında bir karakter oluşturma arzusunu yansıtabilir. Banu Çiçek'in erkeklerle yarışan, ok atan, güreşen ve savaşan kahraman bir alp tipi kız olarak tanımlanması (Aslan, 1995: 29), cinsiyetin sadece biyolojik bir ayrım olmadığını, aynı zamanda toplumsal rolleri ve beklentileri sorgulayan bir durumu ifade etmektedir. Lotman'ın göstergibilim perspektifi, bu karakterlerin sembolik anlamını vurgulamakta ve cinsiyetin sosyal olarak inşa edilen bir kavram olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak Dede Korkut Hikâyeleri'ndeki alp kadın

karakterler, geleneksel cinsiyet normlarını alt üst ederek Lotman'ın göstergebilim yaklaşımında olduğu gibi sembolik anlamlarla yüklü bir rol oynamakta ve toplumsal cinsiyetin çeşitliliği ve esnekliği konusunda ilginç bir perspektif sunmaktadır.

Manas Destanı'ndaki alp kadın; bir erkek gibi savaşı ve yeri geldiğinde de erkekleri de düşmana karşı koruyan bir aktör tipine, ideal eş olma ve eşi ile birlikte sıkıntılara göğüs germe özelliği taşıyan bir cinsiyet tipine ve bilgelin, namusun, erdem ve hünerin göstergesi olan bir sembol tipine sahiptir (Akyüz, 2010: 172-176). Manas Destanı'ndaki alp kadın, Lotman'ın göstergeküre yaklaşımı çerçevesinde incelendiğinde kadınların erkek karakterlere destek olma ve öğüt verme rolünün sembolik önemi ortaya çıkmaktadır. Bu kadın karakterler; akli, anlayışı, sabrı ve öngörüsüyle erkeklere rehberlik ederek karmaşık meseleleri çözmeye önemli bir rol oynamaktadır. Destan içerisinde kadın karakterlerle eşlerine nasihat verirken ve sabır tavsiye ederken sıkça karşılaşılması, göstergebilimde belirli bir sembolizmi ifade etmektedir. Bu durum, kadınların sadece duygusal destek sağlamakla kalmayıp aynı zamanda akıl ve anlayışlarıyla da meseleleri çözmelerini simgelemektedir.

Lotman'ın göstergeküre kavramı, kadınların sözleri ve eylemleriyle iletişim kurarak semboller aracılığıyla anlam inşa etmelerini vurgulamaktadır. Manas'ın ölen yiğitleri için üzülen ve onu teskin eden Kanıkey'in sözleri (İnan, 1992: 121), göstergebilim açısından bir anlam taşımaktadır. Kanıkey, Manas'a dünyanın değişken ve geçici doğasını anlatarak ona destek olmaktadır. Bu, sembolik bir iletişim örneğidir ve Manas'ın duygusal durumunu etkileyerek ona bilgelik ve anlayış sunmaktadır. Kanıkey'in sıkça "akıllı" olarak tanımlanması, göstergebilim bağlamında bir sembol oluşturmaktadır. Akıl, anlayış ve bilgelik, sembolik olarak kadın karakterlerin kişisel nitelikleriyle ilişkilendirilmektedir. Bu, kadın karakterlerin destan içindeki rollerini sadece duygusal değil, aynı zamanda bilgelikle ve akla dayalı bir rehberlik rolü olarak da ele almaktadır.

Manas destanındaki kadın karakterler, Lotman'ın göstergeküre perspektifiyle incelendiğinde, sembolizm, iletişim ve anlam oluşturma süreçlerinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu kadınlar, erkek karakterlere akıl, anlayış ve destekle bilgelik kazandırarak destanın derinlik ve zenginliğine katkıda bulunmaktadır.

2.6. Kurt Motifi

Türk mitolojisinde sıkça karşılaşılan kurt motifi, Türk kültüründe pek çok anlama sahip bir semboldür. Özellikle Türk tarihine bakıldığında kurda bir kutsallık verildiği görülür. Kurt, Türk kültüründe; ata, ana, kılavuz, kurtarıcı ve rehber olarak görülürken bağımsızlığın, gücün, akıl ve cesaretin de sembolü olarak kabul edilmiştir (Altun, 2019: 93-98). Ergenekon Destanı'nda, kurt motifi Türkleri doğru yolu bulmalarında rehberlik ederek kurtaran bir simge olarak ortaya çıkmaktadır (Gülşen, 2013: 4). Lotman'ın göstergeküresi; kurdun bu bağlamda sembolik anlamını, kültür içinde

paylaşılan kodlar ve anlamlandırmalar çerçevesinde değerlendirmektedir. Kurt, Türkler için güç, cesaret ve bağımsızlık gibi değerleri temsil eden bir semboldür. Göktürk destanlarından Ergenekon destanındaki hakanın adının Börte Çene (Bozkurt) olması, kurt motifinin bir ad olarak kullanılmasıyla dikkat çekmektedir. Bu, hakanın liderlik ve güç sembollerini üzerinde taşıdığını göstermektedir. Lotman'ın göstergeköre teorisi, adların ve sembollerin bir topluluğun kültürel hafızasında nasıl işlev gördüğünü ve anlam kazandığını vurgulamaktadır.

Kurt motifi, Türk kültüründe genellikle güçlü, bağımsız, cesur ve özgür karakterleri temsil etmektedir. Lotman'ın göstergeköre yaklaşımı, bu sembollerin bir kültürde nasıl anlam kazandığını ve nasıl paylaşılan bir anlam kümesi oluşturduğunu açıklamaktadır. Kurdu Ergenekon Destanı'ndaki rolü, Türk kültüründeki bu sembolün önemini vurgulamakta ve mitolojik anlamda totemik bir unsur olarak işlev gördüğünü göstermektedir.

Göktürklerin Bozkurt Destanı, Lotman'ın göstergebilim yaklaşımı ile incelendiğinde dstandaki sembollerin ve göstergelerin kültürel anlamının anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Destanda anlatılan, düşmanlar tarafından yok edilen Türk soyundan bir çocuğun dişi bir kurdu himayesine alınması ve aralarındaki ilişki aracılığıyla yeni bir neslin üremesinin sağlanması, sembolik bir anlam taşımaktadır. Destandaki bu sembolik anlam, Lotman'ın göstergeköresi teorisine göre çeşitli sembollerin kültürel bağlam içinde nasıl işlev gördüğünü açıklamaktadır. Kurt, soyun devamını simgelerken dişi kurdu himayesinde yetişen çocuk, yeni bir neslin temsilcisi olmaktadır (Öztürk, 2011: 82). Lotman'ın göstergeköresi teorisinde semboller, bir topluluğun ortak anlam kümesini oluşturmaktadır. Kurt; düşmanlar tarafından yok edilen soyun tekrar dirilmesini, güçlenmesini ve devam etmesini simgelemektedir.

Uygur Türklerinin Türeyiş efsanesinde geçen "İnsan baba, kurt anadır." ifadesi (Aslan, 2006: 29) Lotman'ın göstergebilim teorisine uygun bir şekilde incelendiğinde soyun kökenini ve türeyişini sembolik bir şekilde anlatır. Bu ifade, bir yandan insanlığın kökenini diğer yandan da doğanın ve hayvanların rolünü vurgulamaktadır. Lotman'ın göstergeköre anlayışında sembollerin anlamı bir kültür içindeki insan ve çevresi arasındaki ilişkilerle şekillenmektedir. Bu durumda, insanın kurt ile ilişkilendirilmesi, doğayla uyum içinde olduğunu ve kökenlerini doğadan aldığını simgelemekte ve kültürel bellek, kimlik ve soyun kökeni gibi konuları sembolik bir dil aracılığıyla ele alarak Uygur mitolojisinin derinliklerine ışık tutmaktadır.

Karaçay-Malkar Türklerinin "Nart" destanında, başkahraman Örüzmek'in dişi kurt tarafından emzirilerek büyütülmesi (Gelayeva, 1995: 107), sembolik bir anlam taşımakta ve Lotman'ın göstergeköresi perspektifiyle değerlendirildiğinde çeşitli katmanlarda anlam kazanmaktadır. Örüzmek'in dişi kurt tarafından emzirilerek büyütülmesi, bir yandan insan ve doğa arasındaki bağı temsil ederken diğer yandan da

başkahramanın özel bir bağa ve korunmaya sahip olduğunu simgelemektedir. Destanda, kurt kürkünün Örüzmek'i belalardan koruduğu ve şeytanların bile ona zarar veremediği anlatılarak da kurdun sembolik bir koruyucu güç olarak işlev gördüğü vurgulanmaktadır.

Oğuz Kağan Destanı'nda Oğuz Han'ın kurda benzetilmesi; liderin güçlü, cesur ve bağımsız bir karakter olarak tasvir edilmesini simgelemektedir. Bu simgeleme, Türk kültüründeki kurt sembolünün liderlik, güç ve bağımsızlık gibi değerleri temsil ettiğini yansıtmaktadır. Oğuz Han'ın hükümdarlığı döneminde düzenlediği şölen sırasında tebaasına "Kök böri bolsıngıl Uran" (Bozkurt sesi savaş parolamız olsun) demesi (Gülşen, 2013: 4), Lotman'ın göstergebilim teorisinde dilek ve komutun sembolizmiyle örtüşmektedir. Ayrıca destanda gökyeveli erkek bir kurdun Oğuz Kağan'a rehberlik etmesi neticesinde kurt, Lotman'ın göstergeköresi perspektifinde mitolojik bir motif olarak değerlendirilmektedir. Kurt, Oğuz Kağan için bir rehber ve koruyucu olarak işlev görerek kültürün içindeki sembolik anlamını derinleştirmektedir. Bu unsurlar, Oğuz Kağan Destanı'nın sembolik zenginliğini ve kültürel bağlamdaki önemini ortaya koymaktadır.

2.7. Işık Motifi

Destanlar, Türk kültürünün derinliklerinde yankılanan dinî motifleri de bünyesinde barındırmaktadır; bu motiflerden biri de ışıktır. Işıkla ilgili ilk inanmalara Şamanizm'de rastlanmakla birlikte Türk kültüründe ışıkla ilgili inanmalara sonraki dönemlerde benimsenmiş diğer dinlerde de rastlanmıştır (Önal, 2007: 2). Destanlardaki ışık, göstergeköre içinde hem dinî hem de mitolojik bir sembolizmi temsil etmektedir. Bu sembolizm, Türk kültürünün temel inançlarına ve anlam dünyasına derinlemesine kök salmıştır. Büyük kahramanların ve evlenecekleri kadınların kutsal bir ışıktan doğmaları, destanların özünde yer alan dinî anlatılara işaret etmektedir. Örneğin, Yaratılış destanındaki Ak-Ana, ışıktan doğan bir kadın sembolü olarak öne çıkmaktadır. Bu, göstergeköre içinde kültürel kökenleri ve varoluşsal inançları temsil etmektedir.

Oğuz Kağan destanında ise Oğuz'un evlendiği kadının gökten inen mavi bir ışıktan doğduğu anlatılmaktadır. Aynı destanda, Oğuz'un ordularına yol gösteren kurdun doğduğu yer de bir ışıkla aydınlatılmıştır (Bang-Kaup ve Arat, 2012: 10-31).

Türklerin Şamanizm inancındaki uçmak ifadesi ile betimlenen sonsuz mutluluk ülkesi, bir cennet ışık dünyası olarak tasvir edilmektedir (Gömeç, 2011:11). Tüm bu örnekler, Türk destanlarında ışığın sürekli olarak ön planda olduğunu ve dini-mitolojik anlatılarda kilit bir rol oynadığını göstermektedir.

İslâmiyet'in kabulünden sonraki destanlarda da ışık motifinin önemi vurgulanmış, destan kahramanlarının yüzleri daima nurlu ve dolunaydan daha parlak olarak tasvir edilmiştir. Bu, bir dinî aydınlanma ve kutsallığı simgelemektedir. Örneğin, Satuk Buğra Han'ın kızlarından biri olan

Alanur'un Cebrail aracılığıyla ağzına akan bir damla ışıktan dünyaya gelen oğlu, Allah'ın arslanı olarak nitelendirilmektedir (Yardımcı, 2007:66). Buna göre ışık motifi, Türk destanlarında hem dinî hem de mitolojik sembolizmi temsil etmektedir.

Sonuç

Toplumların ortak sembolik dilini ve anlam sistemini bünyesinde barındıran, kültürel gösterge dizgelerinden oluşan göstergeküre, kültürün ve kültürel iletişimin devamını sağlayan anlam evreni olarak dikkat çekmektedir. İnsanın dünyayı anlamlandırmasında insana bir çerçeve sunan ve insanın kendisiyle, insanın insanla ve insanın tabiatla ilişkisini düzenleyen göstergeküre, kültürel bağlamda anlam inşasını da semboller aracılığıyla gerçekleştirmektedir. Kültürel bağlamda anlamın inşası; göstergekürenin bileşenleri olan değerler, semboller, gelenekler ve tarih ile mümkündür. Tüm bu bileşenler toplumsal belleğin ürünüdür ve toplumsal belleğin izleri de kendini en çok metinlerde göstermektedir. Metinler, kültürel belleği aktarmada ve inşa etmede önemli araçlardır. Türk dünyası destan metinleri de bu noktada Türk kültürüne ait toplumsal bellek ürünleri olarak Türk kültürünün nesiller arası geçişinde önemli bir yere sahiptir. Türk dünyası destanları bünyelerinde aynı göstergekürede olduğu gibi değerleri, tarihi, sembolleri ve geleneği taşır. Bu sebeple her bir Türk dünyası destan metni, Türk kültürünün bir anlam evreni yani göstergeküresidir. Bu açıdan bakıldığında farklı coğrafyalarda vücut bulmuş Türk dünyası destanlarının aynı yapılar ve benzer ifadelerle sahip olması Türk dünyası destanlarının Türk kültürünün bir anlam evreni olduğunu göstermektedir.

Türk Dünyası destanları, Türk kültürünün ortak anlam dünyasını oluşturan semboller aracılığıyla toplumsal bellek, kültürel değerler ve mitolojik yapılarla beslenmektedir. Türk kültürünün ortak anlam dünyasının sembolleri olarak ortak destan motifleri görülmektedir. Türk dünyası ortak destan motiflerinden “çocuksuzluk motifi” önemli bir motiftir. Bu motif, destanlarda genellikle kahramanın doğumunun olağanüstü koşullar altında gerçekleşmesi ile vurgulanmakta, aile ve soy kavramlarını derinleştiren bir sembolizm sunmaktadır. Özellikle Dede Korkut Hikâyeleri'ndeki çocuksuzluk teması, kahramanların toplum içindeki itibarları ve liderlikleri ile olan ilişkisini, çocuk sahibi olmanın toplumsal bir sorumluluk ve toplumun bütünlüğü açısından taşıdığı anlamı keşfetmektedir. Boğaç Han'ın çocuksuzluğu, sadece biyolojik bir eksiklik değil, aynı zamanda toplumsal ve liderlik sorumluluklarıyla ilişkilendirilen bir krizdir. Bu durum, göstergekürede, aile bağlarının ve soylu bir soyun devamının önemini pekiştiren bir sembolizme dönüşmektedir. Manas, Alpamış, Közüke gibi diğer destanlarda da benzer motifler ve semboller işlenmektedir. Çocuk sahibi olamayan hükümdarların yaşadığı toplumsal baskılar, aileyi ve soyu koruma görevini simgeleyen ritüeller ve doğaüstü olaylar, Türk kültüründe aile ve toplum değerlerinin temsilini güçlendirmektedir. Özellikle çocuk sahibi olamamanın toplum içindeki

itibar kaybı ile ilişkilendirilmesi, göstergeküredeki sembollerin derinlikli bir şekilde toplumsal yapıyı yansıttığını göstermektedir.

Türk destanlarındaki sembolizm, sadece bireysel arayışlar ve kişisel çatışmalarla sınırlı kalmaz, aynı zamanda toplumsal değerler, liderlik sorumlulukları, ahlaki normlar ve kültürel inançlarla iç içe geçmiştir. Her bir sembol; Türk halkının tarihi ve kültürel bağlamda sahip olduğu değerleri, inançları ve toplumsal ilişkileri sembolize etmektedir. Türk dünyası destanlarında, kırk sayısının sembolik anlamı, hem kültürel hem de manevi bir derinlik taşımaktadır. Oğuz Kağan Destanı, Manas Destanı gibi pek çok Türk destanında kırk sayısının mistik ve kutsal bir güç kaynağı olarak vurgulanması, bu sayının yalnızca zamanla sınırlı olmadığını, aynı zamanda kahramanın etrafındaki olaylar, güç birliği ve manevi yardımlarla da ilişkili olduğunu göstermektedir. Kırk sayısı, sadece sayısal bir öge olmanın ötesinde, kahramanın güç ve zaferi için önemli bir sembol hâline gelmiştir. Destanlarda yer alan kırk alp, eren veya görünmeyen varlıklar, kahramanın fiziksel ve manevi güçlerini pekiştirerek bir kutsal desteği simgelemektedir. Kırk sayısının, aynı zamanda bir topluluk birliği ve yardımlaşma sembolü olarak kullanılması, Türk destanlarının karakteristik özelliklerinden biridir. Bu motif, kahramanın yalnızca fiziksel mücadelelerde değil, aynı zamanda ruhsal ve mistik anlamda da desteklendiğini, başarısının kolektif bir güçle elde edildiğini vurgulamaktadır. Türk kültüründe, kırk sayısı âdeta zaman ve mekânın ötesinde bir gücü temsil ederek destanlara manevi bir boyut katmaktadır. Bununla birlikte bu motifin kahramanın olağanüstü doğumuyla, kaderiyle ve güç kaynağıyla bağlantılı olması, Türk mitolojisindeki derin sembolizmin ve mistik öğelerin destanları nasıl şekillendirdiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Manas Destanı, Türk destanlarının en önemli örneklerinden biri olarak rüya motifiyle dikkat çekmektedir. Rüyalar, kahramanların geleceğe dair öngöründe bulunmalarını sağlarken aynı zamanda destanın epik ve mistik boyutunu güçlendirmektedir. Bu motif, kahramanların karşılaşacakları zorlukları önceden görmelerini ve doğru kararlar almalarını sağlayan sembolik bir araçtır. Benzer şekilde, Türk destanlarında at motifinin önemi büyüktür. Atlar, yalnızca birer ulaşım aracı değil aynı zamanda kahramanın gücünü ve cesaretini simgelemektedir. Battal Gazi'nin Aşkâr'ı veya Köroğlu'nun Kırat'ı gibi atlar, kahramanlarla güçlü bir bağ kurarak onların hikâyelerine anlam katmakla kalmamakta aynı zamanda doğüstü birer varlık olarak destanın sembolik yapısını derinleştirmektedir.

Türk destanlarında yer alan alp kadın karakterler de önemli bir motif olarak öne çıkmaktadır. Bu karakterler, geleneksel cinsiyet rollerini sorgulayan güçlü figürlerdir. Erkek kahramanlarla eşit güçte olmaları, fiziksel güçleriyle birlikte akıl ve anlayışlarıyla da olayları etkilemeleri, destanın dinamik yapısına farklı bir boyut katmaktadır. Lotman'ın göstergebilimsel bakış açısıyla alp kadınları yalnızca erkek kahramanların yardımcıları değil, onlarla birlikte mücadele eden ve toplumsal değerleri

şekillendiren figürler olarak değerlendirilmektedir. Son olarak kurt motifi de Türk mitolojisinde derin bir sembolik anlam taşımaktadır. Kurt; kahramanların soyunun devamını sağlayan, aynı zamanda toplumsal bir kurtuluşun, gücün ve liderliğin de bir sembolü olarak Türk destanları içerisinde yer almaktadır.

Lotman'ın göstergebilimsel yaklaşımı, bu motiflerin her birinin daha derinlemesine incelenmesini sağlamak ve Türk destanlarındaki ortak motifler aracılığıyla kültürel değerlerin aktarılmasının anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Destanlarda kullanılan sembolik dil, kahramanların karakter gelişiminde ve toplumsal yapıların yansımada büyük bir rol oynamaktadır. Türk destanları; bu sembolizmle zenginleşerek ve çok katmanlı bir kültürel anlatı sunarak halkın kolektif hafızasının ve değerlerinin nesilden nesile aktarılmasına olanak tanımaktadır. Bu bağlamda, Türk destanlarındaki göstergebilimsel unsurlar, sadece birer edebî öge değil aynı zamanda kültürün ve toplumsal normların ifade bulduğu önemli birer araç durumundadır.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

- Aktulum, K. (2014). Folklorik imgelem. *Millî Folklor*, 26(101), 277- 290.
- Akyüz, Ç. (2010). Manas Destanı'nda alp kadın tipi. *Mukaddime*,1,169-180.
- Altun, Z. (2019). Türk kültüründe “kurt kavramı” üzerine bir inceleme. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 8/22, 91-108.
- Aslan, E. (1995). Dede Korkut hikâyeleri ile Türk destan ve halk hikâyelerinde alp-kız motifi”. *Folklor/Edebiyat*, 4, 20-35.
- Aslan, E. (2006). Türk destanlarının oluşumunu ve tematik örgüsünü belirleyen önemli tip ve motifler. *VII. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi*, 18-30, Gaziantep, 27 Haziran-1 Temmuz.
- Ata Yıldız, N. (2015). *Türk dünyası destancılık geleneği ve destanlar*. Ankara: Akçağ Yayınları
- Bang-Kaup, W. - Arat, R.R. (2012). *Oğuz kağan destanı*. İstanbul: Örgün Yayınevi.
- Boratav, P.N. (1984). *Köroğlu destanı*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Camgırçiyeva, G. (1995). Manas dstandaki gelenekler ve motifler. *Türk Lehçeleri ve Edebiyat Dergisi*, (3)24, 93-102.
- Çelepi, M. S. (2023). Türk semiyosferinde bir mücadele örneği: Ali Cengiz oyunu. *Millî Folklor*, 18(137), 61-73.
- Civelek, M.-Türkay, O. (2020). Göstergebilimin kuramsal açıdan incelenmesine yönelik bir araştırma. *Alanya Akademik Bakış Dergisi*, 4(3), 771-787.
- Çobanoğlu, Ö (2010). *Türk dünyası epik destan geleneği*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Demirel, H. (2015). *Türk destanlarının ana unsurları*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Dindar, S. (2012). Yuri Lotman: Kültür göstergebilimi ve çeviri. *8. Ulusal Frankofoni Kongresi Bildiriler*, (ed.: Ali Tilbe vd.), 112-122, Tekirdağ.
- Ergin, M. (2008). *Dede Korkut kitabı 1*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

- Ergun, M. - İbrahimov, G. (2000). *Başkurt halk destanları*. Ankara: Türksoy.
- Ergun, M. (2013). *Yakut destan geleneği ve Er Sogotoh*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gelayeva, A. (1995). Karaçay-Malkarların kahramanlık destanları. "Nart"ların "Manas"taki paralelleri. *Uluslararası Manas Destanı ve Etkileri Bilgi Şöleni*, 107-116, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu.
- Gömeç, S. (2011). *Şamanizm ve eski Türk dini*. Berikan Yayınevi.
- Gülşen, H. (2013). Kurt motifi üzerine bir inceleme. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, 39, 18-28.
- İnan, A. (1992). *Manas destanı*. Ankara: MEB Yayınları.
- Küçük, M. A. (2013). Türk destanlarında "sayı" motifinin dini yansımaları". *Gazi Türkiyat*, 1(13), 91-109.
- Lotman, Y. M. (1990). *Universe of mind. A semiotic theory of culture*. Indiana: Indiana University Press.
- Lotman, Y. M. (2005). On the semiosphere. *Σημειωτική-Sign Systems Studies*, 33(1), 205-229.
- Mamay, C. (2010). *Manas*. Ürümçü: Şinjar El Basması.
- Önal, M. N. (2007). Türk mitinin oluşumunda ışığın rolü. *Journal of Turkish Studies, Şinasi Tekin Hatıra Sayısı II*, 31(2), 145-158.
- Öztürk, A. (2011). *Çağlar içinde Türk destanları*. İstanbul: Pozitif Yayınları
- Sweterlitsch, R. (2016) *Gelenek*. (çev.: Aslı Büyükokutan Töret), *Millî Folklor*, 28(110), 121-124.
- Tekin, Ç. S.-İşeri, K. (2023). Karikatürlerin kültür göstergebilimi açısından çözümlenmesi. *Dünya Dilleri, Edebiyatları ve Çeviri Çalışmaları Dergisi*, 4(2), 248-263.
- Turgubayer, C. (2007). Türk dünyası destanlarında ortak motifler üzerine. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 24, 93-102.
- Uslu, B. (2019). Manas'ın dünyaya gelişine göstergebilimsel bir deneme. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları*, 31, 209-224.
- Yardımcı, M. (2007). *Destanlar*. Ankara: Ürün Yayınları.
- Yıldız, N. (2009). Türk destanlarında çocuksuzluk. *Millî Folklor*, 21(82), 76-88.
- Yoldaşoğlu, F. (2000). *Alpamış destanı*. (çev.: Aysu Şimşek vd.), Ankara: AYK Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

Extended Summary

The concept of the semiosphere, put forward by cultural semiologist Yuri Lotman, has an important place in the field of cultural sciences. Like the biosphere, which represents an important area in the continuity of living matter and life, the semiosphere is also seen as an important area for the existence and continuity of languages. The semiosphere, which draws attention as a cultural communication area with the continuity of languages and their effect on culture, has taken its place in language and culture studies as an important concept that shows how culture evolves and changes with the symbols and codes belonging to the culture it contains. The semiosphere, which offers a remarkable framework for making sense of the relationship between language and culture, is an important cultural meaning area that

enables individuals to construct meaning in a cultural context and to communicate with each other with this meaning constructed in social life.

In the semiosphere, which is seen as a cultural meaning area with the symbols and codes it contains, meaning is formed in texts, therefore texts have a special place in the semiosphere. All texts, whether written, oral or visual, show the ways in which language is used and the purposes of communication. According to Lotman, texts are products of memory, and the fact that texts are products of memory reveals that a separate meaning is necessary in understanding the cultural structure of texts. With this approach, it is seen that texts gain meaning within a certain cultural circle. According to Lotman, a cultural semiotician, this cultural meaning area that texts have is seen as a semiosphere, and accordingly, apart from the linguistic elements in a text, there are also cultural elements that are seen as products of social memory and help in making sense of the text. According to Lotman, tradition always becomes apparent as a text. Turkish epic texts with their symbols belonging to Turkish culture are also among the important products formed within Turkish culture, and in this study, the common motifs in the epic texts of the Turkic world are evaluated as a cultural meaning area belonging to Turkish culture, that is, as a semiosphere area. In this study, Turkic world epic texts that contain symbols belonging to Turkish culture that contain Turkish thought and perception have been evaluated as a product of social memory and the childlessness motif, alp woman motif, dream motif, formulaic number motif, horse motif, wolf motif and light motif, which are common motifs in Turkic world epics even in different geographies, have been tried to be explained as a Turkish thought, that is, a Turkish semiosphere.

In order to determine the common motifs in Turkic world epics, which are the subject of the study as a semiosphere field, the relevant literature was scanned and similar motifs in Anatolian epics and Kyrgyz, Kazakh, Bashkir, Altay, Saha, Uzbek epics were considered as a semiosphere field and with this approach, it was determined that common epic motifs, which are symbols of the common semantic world of Turkish culture, have an important role in continuing cultural communication. While the perception of family and children in Turkish culture is revealed with the motif of childless, social values and cultural beliefs are revealed with the motif of formulaic numbers, the place of women in Turkish social life is revealed with the motif of alp woman and the horse, which is an important element of nomadic life and Turkish culture, is revealed with the symbolic meanings they carry in Turkish culture-specific social life with the motif of horse. As a result, it has been seen that the epic texts of the Turkic world are not just a literary product, but also a symbolic expression of the perception and thought specific to Turkic culture with the common motifs in them as an element of social memory. The common motifs in the epics of the Turkic world attract attention as important cultural communication areas that enable the continuation of cultural communication, even in different geographies, as a Turkish semiosphere area.

“İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları” çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

Etik Kurul Belgesi/Ethics Committee Approval: Makale, Etik Kurul Belgesi gerektirmemektedir./Article does not require an Ethics Committee Approval.

Çıkar Çatışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarların potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / There is no potential conflict of interest for the authors regarding the research, authorship or publication of this article.

Katkı Oranı Beyanı /Author Contributions: İki yazarın da makalenin her bölümünde eşit oranda katkısı bulunmaktadır./Both authors contributed equally to each section of the article.